

Geheime dreiging

Rinus Fuit heet hij nog. Hij is 11 en 12 jaar oud. Hij woont in de Bredenhofstraat 1B in Zaandijk. Hij vermeldt die gegevens op een tekenblok, een Dam-Bloc – 100 vel prima gelinieerd postpapier. Het Bloc is gekocht bij de firma Lorjé op de Dam in Zaandam, telefoon 3377. Zijn vader slijpt de potloden – als machinebankwerker heeft hij een strakke hand - en als hij, zoals zijn vader dat noemt, ‘Een hóndje van een puntje’ heeft gedraaid, kan zoonlief aan de slag.

Rinus tekent na; hij trekt de voetbalplaatjes van Victor Mazure, de tekeningen van George van Raemdonck bij Bulletje en Bonestaak, de schietende cowboys niet over, maar legt de plaatjes boven zijn tekenblok, begint daarop linksboven en werkt zo naar rechtsonder opdat zijn tekende rechterhand niet steeds alles uitwist.

Uit 1940, hij is dan zes jaar, dateren zijn vroegste tekeningen. In een kruideniersboekje met keurige lijntjes en een harde kaft, tekent hij de voetballers van Bob Uschi na. Dat boekje is het enige schetsboekje uit zijn jeugd dat is zoekgeraakt. Teken en voetballen: dat doet Rinus Fuit het liefste. En mooi dat hij die favoriete bezigheden combineert in talloze tekeningen, allemaal in zijn schetsboeken te bekijken, en bij sommige noteert hij met enige trots: uit het hoofd.

Zo tekent Marinus: Een kijkje uit de wedstrijd Zaandijk-Alcmaria Victrix, Zaandijk in de aanval, eindstand 5-3. Een Keeper pakt de bal, twaalf spelers kijken toe hoe hij dat doet, de scheidsrechter is voor altijd middenin een huppelpasje vastgelegd en om het veld honderden mannen. Rechts staan, zoals het bord boven hun hoofd vermeldt, de jongens van 12 tot 17, middenin de volwassenen en links de jongens tot 14 jaar.

Die detaillering valt op, alsmede de geïsoleerde houderigheid van de voetballers. Diezelfde kenmerken zien we terug in twee

grote panelen vol met kindertekeningen uit de jaren veertig, ook zijn allereerste uit 1940 hangt er, links boven. En gezien het Wereldkampioenschap Voetballen wijs ik u met plezier op de speler die in de wedstrijd Zaandijk - K.F.C. een 'pinantie', zeiden marinus en ik vroeger, gaat nemen: let u vooral op zijn geraffineerde draaibeweging!

Veel betekenend is het dat Marinus zich nu nog herinnert, hij vertelde dat ooit aan Raymond Baan, hoe hij tijdens een partijtje straatvoetbal plotseling gefascineerd werd door de huizen met hun oranjedakpannen tegen een staalblauwe lucht en dat hij even niet meer aan het spel deelnam.

Ook herinnert hij zich dat hij als jongetje van 8, 9 een niet te verwoorden maar uiterst beklemmend gevoel kreeg bij het zien van een tekening van Van Raemdonck, die van Bulletje en Bonestaak: een ruim plein, een schutting, het puntje van een zeilbootje erboven, de suggestie van water dus, fabriekshallen. Hij karakteriseert dat gevoel als 'mijn levensgevoel', een gevoel dat de hoofdpersoon in de roman De jacht op het verloren schaap van de Japanse schrijver Haruki Murakami ervaart als hij schrijft; 'Ik kwam mezelf voor als een klein kind dat verdwaald is in een van die vreemde, mysterieuze steden die je ziet op de schilderijen van De Chirico.'

Marinus schroomt niet dat zijn levensgevoel te noemen, het gevoel dat je kunt ervaren als je even weg bent van de schittering van het leven, vijftig meter verderop. Aan, bij wijze van spreken, de achterkant van het strand kun je geconfronteerd worden met een totaal andere wereld: starre flatgebouwen, een paar personen die hun eigen gang gaan. Het werk 'Zomermiddag in badplaats' uit 1964 is wat dat betreft cruciaal, terecht dat het afgebeeld is op de uitnodiging voor deze expositie. In die aquarel van 78 x 90 cm komt voor hem het noodzakelijk eigene voor het eerst duidelijk aan de oppervlakte. In de jaren daarvoor had hij ervaren dat hij wat hij wilde zeggen niet meer kwijt kon in de beeldtaal van vorige generaties. Niet

in de taal van het kubisme, waarvan de invloed op zijn werk in de jaren vijftig evident is, en ook niet in de taal van het surrealisme waarvoor hetzelfde geldt.

Dat 'noodzakelijk eigene' uiteraard alles te maken met eigen ervaringen. Van zijn 15de tot en met zijn 23ste woonde het gezin Fuit in Amsterdam-Oost. Zeker in die naoorlogse jaren voor een jongen die gewend was aan de openheid van het Zaanse land een grauwe omgeving: grijze gevelwanden, nergens bomen, hier en daar wat verdwaalde mensen, een klein stukje lucht ergens hoog boven je en verder gebeurde er niets, verlatenheid alom. Dat Amsterdam was voor Marinus die vlak daarvoor ook de oorlog zeer bewust als een spannend verhaal had meegemaakt (vliegtuigen die ergens ver in het weiland neerstortten, de stille dreiging van gecamoufleerde Duitse oorlogsschepen, strakke en suggestieve zoeklichten, sirenes op daken), dat Amsterdam was de verkeerde buurt op de verkeerde leeftijd maar dat verkeerde bleek tegelijkertijd ook noodzakelijk.

In die jaren tekent hij nauwelijks omdat hij het gevoel heeft dat alles wat hij tot dan toe gemaakt heeft, nagetekend is, een copie van iets dat al bestaat. Hij had, zegt hij nu, het hopeloze gevoel dat het afgelopen was. Letterlijk en figuurlijk, in Amsterdam-Oost én artistiek bevond hij zich in een soort niemandsland.

En dan plotseling, zonder directe aanleiding, maakt hij op zijn 18de zijn eerste eigen potloodtekeningen: een lezende figuur, een ruimtelijk object, een stilleven met flessen. En van af die tijd probeert hij in zijn werk voelbaar en zichtbaar te maken dat wat we niet kunnen kennen. Steeds nadrukkelijker verliezen de mensen in zijn werk hun persoonlijkheid om uiteindelijk helemaal te verdwijnen. Marinus heeft langzaam maar zeker voldoende aan de objecten die hij vanuit een groot perspectief ziet en waarin op een raadselachtige manier de vervreemding van de hele wereld zit. Niets voor niets schrijft Kees Verwey in november '83 aan Marinus: 'Het gekke is dat het werk zoo sterk overkomt, dat ik er zelfs een beetje bang van word.'

Een half jaar geleden, dames en heren, zag ik in Pulchri in Den Haag een monumentale expositie van min of meer recent werk van Marinus: grote doeken van 150 bij 200 cm. In Achter de Zuilen in Bloemendaal liet Marinus kort geleden een doorsnee van zijn oeuvre zien uit de laatste twintig jaar. Hier in het Provinciehuis ligt en hangt veel van wat daaraan voorafging: de schetsboekjes en tekeningen van het Zaanse jongetje dat een Amsterdamse puber werd. Zijn kubistische en surrealistische experimenten, zijn eerste aarzelende schetsjes en tekeningetjes van sportende mannen, van objecten. van eenzame trams die door verlaten straten rijden: probeersels die soms jaren later terugkeren in monumentale tekeningen, zeefdrukken en aquarellen.

Heel bijzonder is dat u alleen vanmiddag ook de door mij genoemde schetsboekjes van de jonge Marinus Fuit mag inkijken. Enige zorgvuldigheid daarbij is wel gewenst. Natuurlijk is de cruciale aquarel 'Zomermiddag in badplaats' uit 1964 te bewonderen en de aanloop daar naar toe: voetbalspelers, strandstoelen, een gestileerde filmster, Dali-achtige surrealistische tekeningen met Henry Moore-figuren en andere picturale consequenties van die doorbraak tot ongeveer 1975. Een paar grote, meer recente werken én Marinus' jongste creatie genaamd Koptekening aan de wandel, een aquarel/gouache waarin de totale vervreemding als vanouds toeslaat, besluiten de tentoonstelling die de ontwikkelingsgang laat zien van een kunstenaar die op een raadselachtige wijze een onbehaaglijk gevoel weet te ontlokken aan een staalharde, geabstraheerde werkelijkheid. Dat onbehaaglijke gevoel onder woorden brengen, dat valt niet mee en dat is ongetwijfeld de reden waarom wij niet raken uitgekeken.

Tot slot, dames en heren: het is langzamerhand toch wel de hoogste tijd dat na Pulchri, na Achter de Zuilen, na dit prachtige Provinciehuis en na al die andere Nederlandse en buitenlandse galeries en musea, ook het Haarlemse Frans Halsmuseum zijn

deuren eens wijd open zet om de belangrijkste Haarlemse schilder van zijn tijd nog tijdens zijn leven met een grote overzichtstentoonstelling recht te doen.

Wim Vogel
Haarlem, 25 juni 2010-06-23

Provinciehuis